Työehdot/PB/lv 17.2.2025

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
tyv@eduskunta.fi

VNS 7/2024 vp

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n lausunto valtioneuvoston VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

SAK kiittää mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 selonteosta.

Selonteossa keskitytään kuvaamaan etupäässä asioiden tilaa ja hallituksen tahtoa sekä viitataan tiiviisti konkreettisiin toimiin. Politiikkatoimilla tavoitellaan ensisijaisesti taloudellista kestävyyttä ja niiden negatiiviset sosiaaliset- ja ekologiset vaikutukset on jätetty selonteossa huomioimatta. Tämä on valitettavaa, sillä selonteko on valtioneuvoston tärkein asiakirja, jolla se osoittaa tahtotilan kestävän kehityksen toimeenpanon edistämiseksi.

SAK kuvaa lausunnossaan Orpon hallituksen toimien vaikutuksia kestävän kehitykseen kontekstissa erityisesti säälliseen työhön edistämiseen, elinikäisten oppimismahdollisuuksien takaamiseen sekä sukupuolten tasa-arvon saavuttamiseen nimenomaan sosiaalisen kestävyyden näkökulmasta ja esittää, että ne huomioidaan työ- ja tasa-arvovaliokunnan lausunnossa.

Tavoite 8: Säällisen työn kehitys kääntynyt negatiiviseksi

Selonteon mukaan hallitus tavoittelee Suomen talouden kääntämistä kestävään kasvuun parantamalla reilua kilpailua, tekemällä merkittäviä panostuksia T&K-toimintaan, nostamalla osaamistasoa ja kehittämällä työmarkkinoita. Mm. työmarkkinoiden ”kehittämisen” tai ”työllisyystoimien” osalta selonteossa ei mainita toimien sosiaalista kestävyyttä voimakkaasti heikentäviä vaikutuksia, vaikka ihmisten hyvinvointi on Agendan tavoitteiden keskiössä. On erittäin huolestuttavaa, että hallitus tekee tietoisesti politiikkaa, joka vie Suomea kauemmaksi agendan tavoitteista.

Työllisyysaste laskussa ja työttömyys kasvussa

Toisin kuin selonteossa esitetään, Suomen työllisyysaste ei ole ollut viime vuosina nousussa. Päinvastoin useat työelämän heikennykset, kuten toimien päällekkäisyys, kannustimien heikennysten huomiotta jättäminen osa-aikatyön ja kuntien velvoitetyöllistämisen osalta, ovat johtaneet työllisyyden kasvuun. Työvoimatutkimuksen perusteella Orpon hallituksen aikana työllisyysaste on laskenut tasaisesti sekä 15–64 että 20–64-vuotiailla mitattuna. Laskua ollut trendiluvussa molemmilla mittareilla katsoen n. 2 %: a. Työllisten määrässä lasku on ollut 49 000 henkilöä. Vastaavasti, työvoimatutkimuksessa työttömyysaste on kasvanut vajaa 2

(1,7) %: a. TEM:n työnvälitystilastoissa Orpon hallituksen aikana työttömyys on kasvanut vähän enemmän, hieman vajaalla 57 000 henkilöllä.

Pitkäaikaistyöttömien määrä suhteessa kaikkiin työttömiin työnhakijoihin on lisääntynyt 2020 vuodesta ollen nyt noin 35 %. Silti, aktiivisista työllistämistoimista tähän ryhmään kohdennetaan vain 9,49 %. Tähän pitäisi saada muutos.

Heikko ostovoiman kehitys ei turvaa riittävää toimeentuloa

Selonteossa todetaan, että hallituksen tavoitteena on kansalaisten ostovoiman turvaaminen ja arjen kustannusten kohtuullisena pitäminen. Säällisen työn kehityksen kannalta olisi tärkeää pitää ostovoima hyvänä ja arvioida myös sitä riittävän toimeentulon turvaamisen näkökulmasta. Ansiotason ja ostovoiman kehityksen vertailu osoittaa, että palkansaajien ostovoima on heikennyt jo vuodesta 2019 trendin vahvistuessa edelleen vuodesta 2021. Tähän on vaikuttanut Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan johtuva energian hinnan nousu sekä nopea korkojen ja inflaation nousu. Tilannetta heikentää myös hallituksen omat päätökset. Työntekijöiden neuvotteluvoimaa on heikennetty. Lisäksi vuonna 2025 arvonlisävero nostettiin 24 %:sta 25,5 %:iin. Etuuksien indeksikorotusten jäädytysten vuoksi politiikkatoimista johtuva kuluttajahintojen kasvu ei myöskään kompensoidu pienituloisille. Tämä on vastoin Agenda 2030- ohjelman eri jätetä ketään -periaatetta, kuten myös työttömyys- ja sosiaaliturvan leikkaukset.

Osa työlainsäädäntömuutoksista ristiriidassa ILO:n sopimusten kanssa

On sinänsä positiivista, että Suomi tekee työtä ihmisarvoisen työn edistämiseksi vaikuttamalla Kansainvälisen työjärjestö ILO:n kautta Agenda2030 kestävän kehityksen toimien toteutumiseen, kuten selonteossa hallituksen kansainvälisiä toimia esittelevässä osiossa todetaan. Tämä ei kuitenkaan riitä. ILO:n perussopimuksia pitäisi kunnioittaa ja edistää myös Suomessa.

Työlainsäädännön valmistelun osalta lainvalmistelu ei ole ollut tasapuolista, sillä työntekijöiden näkemyksiä ei ole valmistelussa huomioitu. Lisäksi työntekijöiden etuja on heikennetty ilman luotettavia vaikutusarvioita toimenpiteiden työllisyyttä lisäävistä vaikutuksista. Hallitus on myös rapauttanut työntekijöiden lakko-oikeutta rajoittamalla oikeutta poliittisiin lakkoihin ja tukilakkoihin, asettamalla lakkoon osallistuneelle työntekijälle 200 euron sakon, jos se todetaan laittomaksi, sekä korottamalla roimasti ammattiosastojen lakkosakkoja.
Valtakunnan sovittelijan roolin rajoittaminen työehtoneuvotteluissa ja lakisääteinen vientimalli rajoittavat sopimusvapautta ja heikentävät valtakunnansovittelijan riippumattomuutta ja puolueettomuutta. Lain

mukaan valtakunnansovittelijan on kansantalouden kokonaisedun turvaamiseksi meneteltävä sovittelutoimessaan siten, että palkanmuodostus toimii mahdollisimman hyvin eikä työmarkkinoiden toimivuutta vaaranneta. Säännöksellä hallitus pyrkii toteuttamaan hallitusohjelmansa kirjauksen, jonka mukaan valtakunnansovittelija tai sovittelulautakunta ei voisi jatkossa tehdä sovintoesitystä, joka olisi korkeampi kuin niin sanottu yleinen linja. Hallitusohjelman kirjaus on Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vastainen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että esityksessä on viitteitä siitä, että perustelut koskisivat erilaista sääntelyä kuin mitä esityksessä on ehdotettu.

Lisäksi hallitus on heikentänyt paikallisen sopimisen tasapainoa, työntekijöiden irtisanomissuojaa, yhteistoimintavelvoitteita ja määräaikaisten työntekijöiden asemaa.

Näiden työntekijöiden oikeuksia rajoittavien työlainsäädäntömuutosten takia Suomesta tulikin ensimmäinen Pohjoismaa, joka menetti kansainvälisen ammattiliittojen keskusjärjestö ITUC:n globaalit oikeudet-indeksissä parhaan tason luokituksen.

Ulkomaalainen työntekijän poisto Suomesta kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen vähentää työperusteita maahanmuuttoa

Selonteon mukaan Suomi tavoittelee työperusteisen maahanmuuton vahvistamista osana talouskasvua ja palveluiden turvaamista. Tässä ei onnistuta, jos samaan aikaan viestitään, että työttömänä ulkomaalaisena et ole tervetullut Suomeen. Huhtikuun 2025 alusta lukien ulkomaalaisen työntekijän on poistuttava Suomesta, kun työsuhde loppuu eikä hän ole kolmen kuukauden kuluessa solminut uutta työsuhdetta. Tämä suoja-aika työntekijäammateissa on aivan liian lyhyt, sillä työnhaku ja rekrytointiprosessit ovat nykyään pitkiä myös muissa kuin asiantuntija- ja johtotehtävissä, joihin hallitus esittää suoja-ajaksi kuutta kuukautta ilman muita vaatimuksia. Työpaikan löytäminen kolmessa kuukaudessa on haastavaa syntyperäiselle suomalaisellekin, puhumattakaan ulkomaalaisista, joilla ei ole välttämättä työllistymistä edesauttavia laajoja sosiaalisia verkostoja eikä hyvää kielitaitoa.

Myös työntekijän oleskeluluvalla työskentelevillä tulisi olla kuusi kuukautta aikaa hakea työtä. Suoja-aikojen tulisi olla samanpituisia eri työntekijäryhmillä yhdenvertaisuuden ja viranomaistyön selkeyden vuoksi.

Työttömyysturvan tuntuvat heikennykset lisäävät köyhyyttä

Työttömyysturvaa leikattiin rankasti vuoden 2024 aikana. Työttömyysturvan leikkauksia ovat muun muassa ansiopäivärahan saamiseen tarvittavan työssäoloajan pidennys, työttömyysturvan lapsikorotusten poistaminen, sovitellun työttömyysturvan 300 euron suojaosan poistaminen, ansiopäivärahan leikkaaminen kahden ja kahdeksan kuukauden jälkeen sekä työttömyysturvan omavastuuajan pidentäminen.

Työttömyysturvan porrastus alkaa näkyä toden teolla työnhakijoiden toimeentulossa tänä vuonna. Ansiopäivärahaa leikataan kahteen otteeseen: 20 prosentilla jo noin kahden kuukauden työttömyyden jälkeen ja vielä viidellä prosentilla kahdeksan kuukauden jälkeen. Esimerkiksi 2000 euron kuukausituloilla 1306 euron ansiopäiväraha laskee ensin 1045 euroon kuukaudessa ja lopulta 980 euroon. Työttömyyden pitkittyessä leikkaus on 326 euroa kuukaudessa.

Ansio- ja peruspäivärahaa sekä työmarkkinatukea on voinut saada korotettuna työllistymistä edistävään palveluun osallistumisen ajalta 31.12.2024 asti. Sen lakkauttaminen vaikeutti entisestään heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä. Tuen piirissä olevia palveluita olivat mm. työkokeilu, työvoimakoulutus, omaehtoiset opinnot, kuntouttava työtoiminta sekä maahanmuuttajien omaehtoinen opiskelu.

Toistaiseksi hallituksen ”työllisyystoimet”, kuten ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastaminen ja sosiaaliturvan heikentäminen ovat lisänneet köyhyyttä (mm. lapsiperheköyhyyttä 17 000) ja ei-päihdekäytöstä johtuvaa asunnottomuutta.

Hallituksen onnistumisia lisäpanokset T&K:n ja työperäisen hyväksikäytön tunnistamiseen

On positiivista, että selonteossa on tunnistettu heikon tuottavuuskehityksen taustalla olevan mm. vähäiset investoinnit aineettomaan pääomaan. Onkin tärkeää, että hallitus on pitänyt kiinni parlamentaarisesta linjauksesta nostaa Suomen tutkimus- ja kehitys-menot neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Tämä auttaa Suomea pääsemään mm. hiilineutraali Suomi 2035- tavoitteeseen. Valitettavasti samaan aikaan muita aineettoman pääoman toimia, kuten työntekijöiden jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia vaikeutettu. Onnistuminen mm. digi- ja vihreässä siirtymässä edellyttävät työntekijöiden jatkuvaa osaamisen päivittämistä. Jos tämä jätetään tekemättä, Suomessa tulee puuttumaan riittävä tieto-taito tavoitteeseen pääsemiseksi.

Julkisia varoja ihmiskaupan vastaiseen työhön ja erityisesti työperäisen hyväksikäytön tunnistamiseen on perustellusti lisätty, mikä näkyy

lisääntyneinä tuomioina. Ihmiskaupan vuosikatsauksen 2023 mukaan ihmiskaupan uhrien määrä oli korkea, ja pakkotyö oli yleisin hyväksikäytön muoto. Suurin osa tapauksista liittyi luonnonmarjojen poimintaan, marjatiloihin, ravintola-alaan, siivoukseen ja hyvinvointialaan. Vielä on kuitenkin tehtävää. Ihmiskauppaa koskevat suositukset olisi toimeenpantava välittömästi, jotta uhrien suojelu ja tunnistaminen voitaisiin varmistaa riittävällä tavalla.

Tavoite 4. Jatkuvan oppimisen edellytysten heikentäminen vaikeuttaa kilpailukyvyn parantamistavoitetta julkisen talouden kestävyystavoitteen saavuttamista

Toisin kuin selonteossa nykytilannetta kuvataan, jatkuvan oppimisen haasteisiin ei ole puututtu, päinvastoin. Jatkuvaan oppimiseen ja aikuiskoulutukseen pääsyn mahdollisuuksia on vähennetty huomattavasti. Hallitus on leikannut rajusti ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön rahoitusta, lakkautti aikuiskoulutustuen ja heikensi koulutukseen osallistumista tukevaa sosiaaliturvaa.

Päätettyjen leikkausten yhteisvaikutusta ei ole arvioitu riittävästi, eivätkä ne tue jatkuvan oppimisen tavoitetta, joihin kaikki eduskuntapuolueet olivat vielä viime hallituskaudella ja vaalikeskusteluissa vahvasti sitoutuneet.

Kokonaistilannetta synkentää entisestään se, että samaan aikaan työnantajien tuki työntekijöidensä jatkuvalle oppimiselle on vähenemässä. TEM 2024 työolobarometrin mukaan viime vuosina työnantajan tarjoamaan koulutukseen osallistuminen on kuitenkin selvästi vähentynyt. Vuosien 2022 ja 2023 välissä myös itsenäinen opiskelu ja opiskelu kokeneemman kollegan, mentorin tai opettajan avustuksella vähentynyt. Tämä valitettava suuntaa tullee kiihtymään, sillä hallitus poisti vuoden 2025 alusta lähtien yksityisiltä työnantajilta oikeuden vähentää verotuksessa työntekijän korkeintaan kolmen päivän koulutuksesta aiheutuneita kuluja.

SAK arvioi, että työikäisen väestön osaamistaso jää jälkeen kilpailijamaista. Aikuiskoulutuksen rapauttaminen tarkoittaa hallituksen tavoitteleman kilpailukyvyn heikkenemistä ja vaikeuttaa julkisen kestävän talouden tavoitteeseen pääsyä. Tavoitteisiin on mahdoton päästä, jos osaamisen kehittämisen ja jatkuvan oppimisen edellytyksiä samalla heikennetään mittavilla leikkauksilla. Myös työntekijöiden liikkuvuus heikkenee, mikä lisää työttömyyttä. Tehdyt toimet eivät myöskään edistä hallituksen tavoitetta toisen asteen koulutuksessa olevien opiskelijoiden osaamisen vahvistamisesta vastaamaan paremmin työelämäntarpeita.

Tavoite 5: Sukupuolten tasa-arvo ei ole toteutunut Suomessa

On tärkeää, että selonteossa hallitus oin sitoutunut työelämän tasa-arvoon ja syrjinnän ehkäisyn edistämiseen. Tämän sitoutumisen pitäisi näkyä huomattavasti paremmin käytännön toimissa. Valitettavasti toimet ovat monilta osin olleet päinvastaisia. Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden tosiasialliseen edistämiseen ei riitä pelkät korulauseet.

Toisin kuin selonteossa sanotaan – monilta osin tasa-arvo ei ole toteutunut hyvin. Esimerkiksi raskaus- ja perhevapaasyrjintä on yhä merkittävä ongelma työelämässä. Tilastokeskuksen viime syksynä julkaistun selvityksen mukaan raskaussyrjintää kokee joka neljäs raskaana oleva. Erityisesti määräaikaisissa työsuhteissa olevat kokevat tätä syrjinnän muotoa korostuneen paljon (Raskaussyrjintä Suomessa: Vuoden 2024 väestötutkimuksen tuloksia - Valto). Ongelma on hyvin sukupuolittunut, ja se heikentää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Toisaalta, kun miesten perhevapaiden käyttö on lisääntynyt perhevapaauudistuksen jälkeen, on mahdollista, että tulevaisuudessa myös miehet tulevat kokemaan entistä enemmän syrjintää.

Tällä hetkellä lainsäädäntö ei anna tarpeeksi tehokasta suojaa syrjinnän ehkäisyyn tai siihen puuttumiseen. Sitä pitäisi kehittää muun muassa korottamalla syrjinnästä aiheutuvia seuraamuksia sekä mahdollistamalla paremmin matalan kynnyksen oikeussuojakeinojen käyttö. Lisäksi nykyisiä lainmukaisia syrjinnän kieltoja ja syrjinnän todistamiseen liittyviä mekanismeja pitäisi selkeyttää ja vahvistaa.

Tavoite 13. Lisätoimia ilmastonmuutostavastaan tarvitaan

Useat hallituksen tähänastiset ilmastotoimet ovat heikentäneet Suomen mahdollisuutta päästä 2035 hiilineutraalisuustavoitteeseen. Nämä huonot päätökset (mm. polttoaineveron alennus, jakeluvelvoitteen löyhennys) pitää perua. Lisäksi uusia vähennystoimia tarvitaan erityisesti maankäyttö- ja taakanjakosektorille.

Jos hallitus ei päätä lisätoimista, Suomi ei tule saavuttamaan ilmastolain mukaista vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitetta. Hallituksen tulisikin päivittää tavoitteeseen liittyvät asiakirjat (KAISU, ilmasto- ja energiasuunnitelma ja MISU) ja esittää konkreettisia ratkaisuja, joilla ilmastolain tavoite saavutetaan.

Siirtymän onnistuminen vaatii luotettavaa ja pitkäjänteistä politiikkaa sekä kulutuskäyttäytymiseen vaikuttamista. Se vaikuttaa myös työelämään, tapoihin tehdä työtä ja työnkuviin. Osana ilmasto- ja energiasuunnitelmia pitää olla aina toimia, joilla edistetään työntekijöille oikeudenmukaista siirtymää hiilineutraalin yhteiskuntaan. Kansallisten ja alueellisten

ilmastopoliittisten suunnitelmien ja toimenpideohjelmien sekä toimialakohtaisten hiilineutraalisuustiekarttojen valmistelun osaksi on saatava työllisyys- ja osaamistarvevaikutusarvioinnit ja työllisyyttä ylläpitäviä ja edistäviä toimia.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Pia Björkbacka
Johtava asiantuntija, ilmasto ja kestävä kehitys
pia.bjorkbacka@sak.fi